

кі відносини в сфері безпеки, співпрацювати з широкого кола політичних питань, посідати спільну позицію на міжнародній арені. Переваги партнерства переважали взаємні конфлікти. Проте відокремлення торгово-економічних питань від сфери традиційної безпеки по завершенні "холодної війни" помітно вплинуло на увесь комплекс двосторонніх відносин, сприяло формуванню більш самостійної політики Японії на регіональному і глобальному рівнях на рубежі XX-XXI ст.

1. Пронь С. США та Японія в АТР (50-90-ті рр. XX ст.). – Миколаїв, 2003; його ж: Нова "модель безпеки" в АТР та американсько-японські відносини // Дослідження світової політики. – 2003. – Вип.22. – С.190-196; його ж: США та Японія на межі тисячоліть: історичний досвід та перспективи відносин // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2006. – Вип.6. – С.435-438. 2. Шевчук О. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку. – Миколаїв, 2010; Шергін С. Азійсько-Тихоокеанський регіон: історія і сучасність. – К., 1993; Радченко О. Нова політика Японії на міжнародній арені в першій половині 90-х рр. та реакція асеанівських країн // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 1999. – Вип.22. – С.43-44, ін. 3. Дубовий І. Політика США щодо Японії (80-ті – початок 90-х років). Дис... канд. іст.

наук. – К., 1993; Драган П. Трансформація японсько-американського військово-політичного союзу в пост-біполярний період // Дис... канд. політ. наук. – К., 2009. 4. Гончар Б., Семеніст І. Політика адміністрації Дж.Буша стосовно американсько-японського союзу безпеки (1988-1992) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – 2012. – Вип.109. – С.10-15. 5. Trade in Goods with Japan [Електронний ресурс] / U.S.Department of Commerce. United States Census Bureau. – Режим доступу: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5880.html>. 6. Hearings on Asian and Pacific Affairs and on International Economic Policy and Trade of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, One Hundred First Congress Second Session. February 20 and April 19, 1990. – Washington, 1991. – С.1. 7. Там само. – С.6-8. 8. Там само. – С.19. 9. Там само. – С.50. 10. Там само. – С. 50-55. 11. Public Papers of the Presidents of the United States. George Bush. 1991. Book 2. – Washington, 1992. – P.1147. 12. 1992 U.S.-Japan Global Partnership Agreement [Електронний ресурс] / International Trade Administration. – Режим доступу: <http://www.mac.doc.gov/japan-korea/market-opening/ta920109.htm>. 13. Scholars View West-West Relations, 1984 // China. Facts & Figures Annual Handbook. V.20. – Breeze, Florida, 1996. – P.109. 14. Японія 90-х: кризис системы или временные сбои / А.И. Кравцевич (отв.ред.). – М., 1998. – С.115. 15. Public Papers... William J. Clinton. 1993. Book 1. – Washington, 1994. – P.1020. 16. Trade in Goods with Japan... Вказ.пр.

Надійшла до редколегії 10.04.12

В. Діденко, асп.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ В США В КІНЦІ XX СТ. – НА ПОЧАТКУ XXI СТ.

У цій статті ми пропонуємо огляд новітніх тенденцій американської культурно – антропологічної думки. Розглядаємо еволюцію методологічних пріоритетів провідних американських антропологів щодо міждисциплінарності та спеціалізації американської культурної антропології з кінця XX до початку XXI століття.

In this article, we provide descriptions of the newest trends of American cultural anthropological thought. Review the evolution of methodological priorities of the leading American anthropologists on the problem of interdisciplinarity and specialization in cultural anthropology in the USA from the end of the 20th to the start of the 21st centuries.

На сьогодні, в умовах активної модернізації гуманітарних наук, їх контури набувають все більшої відмінності, порівняно з тими, що були раніше. У ході теоретичної полеміки про нові парадигми, з одного боку, постійно повертаються до очевидної спеціалізації суміжних дисциплін, з іншого – у векторах еволюції також окреслено намір їх синтезу, що робить необхідним виявлення міждисциплінарних характерних особливостей інноваційних течій і визначення дослідних перспектив такого роду досліджень. Великий інтерес в цьому плані становить поняття "антропологія", яке в наші дні не лише популярне, але і надзвичайно багатоліке у своїх інтерпретаціях. Беручи до уваги радикальні зміни в сучасних гуманітарних науках, не можна не погодитися з тим, що феномен антропології задає їм нових рис і стандартів.

Під антропологією розуміється не стільки конкретна дисципліна, скільки загальна дисциплінарна рубрика, галузь знань, яка може включати в себе ряд різних дисциплін (таких як, етнологія, соціальна антропологія, біологічна антропологія, лінгвістика, фольклористика і т.п.), в залежності від академічного контексту тієї чи іншої країни.

Авторитетне американське видання зазначає, що "антропологія – це наука про людство повсюди в усі часи, вона впроваджує знання про те, що відрізняє людей один від одного і що їх об'єднує. Це наука про всі умови, в яких існував, існує і буде існувати людський рід, вона заглядає в минуле і майбутнє, і в той же час розкриває таємниці сьогодення" [2]. Саме поняття "соціокультурна антропологія", яке почало активно вживатись з початку 80-х років XX ст., було створено за зразком французької і британської "соціальної антропології" та американської "культурантропології" (іноді обидва ці напрями об'єднуються під загальною назвою "етнології").

Усією своєю величезною масою сьогодні антропологія тисне на всі науки про людину й змушує їх змінюва-

тись. Вона, дійсно, стала філософією, тому, що впливає на світогляд науковців, ламає старі парадигми й змушує науки розривати усталені стереотипи.

У 80-ті роки все більш помітну участь в історико-антропологічних дослідженнях беруть американські вчені: в цей час виходять роботи Лінн Хант, Роберта Дарнтон, але в першу чергу тут необхідно згадати ім'я Наталі Земон Девіс. У 1983 р. вийшла, мабуть, найвідоміша з її книг – "Повернення Мартена Герра".

Важливо зазначити, що однією з провідних тенденцій в культурно-антропологічній думці другої половини XX ст. став перехід даної науки в русло гуманітарних дисциплін – феномен опосередкований, з одного боку, антипозитивістськими інтелектуальними настроями кінця 1960-х – 1980-х років, а з іншого – зміною колоніального світу на світ деколонізації. Однак, з іншого боку, повалення колоніальної системи раптово ускладнило доступ до джерел, хоча, про те, що антропологія неминуче зіштовхнеться з такою проблемою, попереджував ще Франц Боас на рубежі XIX-XX ст. [1].

Антропологія більше не замикається в межах історичної антропології, яка раніше практично збігалась з етнографією та етнологією, вона здійснила інтервенцію в саму історичну науку, все більш впроваджуючи в ній історико-антропологічний підхід до вивчення історичної дійсності. Історична антропологія добре вже розвинула методи вивчення історії ментальностей, й пішла далі, виявляючи й вивчаючи особливості світосприйняття й культурно-поведінкових норм, духовного устрою різних епох та цивілізацій. Антропологія змінює навіть уже сам зміст історичної науки. Оскільки в історичній антропології з самого початку був відсутній специфічний предмет дослідження, вона змушена була ніби "розташовуватись" на етнографії, етнології й історії. Перспективу вона мала лише в країнах, які володіли колоніями, тому, що в таких країнах, де велику частину населення

складало корінне населення, в першу чергу з економічних та адміністративних причин розвивалась етнографія, етнологія й культурна антропологія. З розпадом колоніального світу в другій половині ХХ ст. історична антропологія, замість того, щоб зникнути, розчинившись в інших науках, зчинила вторгнення в історичну науку, все більш змінюючи її власний предмет дослідження, перетворюючи її на все більш "олюднену". З одного боку, переосмислення логіки пізнання в антропології стало наводити все більшу кількість американських дослідників на думку про його фундаментальну схожість з пізнанням гуманітарних дисциплін.

Американський антрополог Конрад Коттак пише: "Запевняю вас, що антропологія – щось набагато більше, ніж тільки вивчення примітивних суспільств. В її горизонт потрапляють буквально всі суспільства – і давні, й сучасні, і вона намагається описати їх, порівнюючи й зіставляючи одне з одним. У той же час будь-яка інша соціальна наука не виходить за межі одного типу суспільства, як правило індустріального, що описується на прикладі США чи Канади. Тільки антропологія надає людині унікальність можливості побувати одразу в усіх суспільствах, розглянути їх у кросс-культурній перспективі, тобто порівнюючи традиції й звичаї різних країн" [3]. Розпочавши з народних низів, антропологічна історія поступово включила в свій предмет поведінку, звичаї, цінності, уявлення, вірування всіх соціальних груп, незалежно від їх становища в суспільній ієрархії, перетворивши "історію низу" в "історію зсередини" і поставивши перед собою завдання синтезу всієї історичної дійсності у фокусі людської свідомості ("суб'єктивної реальності"). Безсумнівним досягненням цього підходу до соціальної історії є розробка методів реконструкції стереотипів свідомості, глибинної програми людської діяльності, закладеної в культурній традиції і знайшла вираження як в письмових джерелах, так і в предметах матеріальної культури, творах мистецтва і т. д.

Таким чином, як результат опробування нових тем та переосмислення старих, протягом 1980-х років антропологія поступово змінювалась слідом за сусідніми дисциплінами в гуманітарній та суспільно-науковій сфері. До другої половини 1990-х років світ поступово перейшов з непередбачуваного стану "постмодернізму" в передбачуваний стан "глобалізації". Культура як феномен тепер вимальовувалась як доволі реальстичне по характеру явище – фрагментоване й пронизане нитками історичних процесів, яке пов'язує глобальне і локальне. Поворот до вище зазначеної форми антропологічного аналізу культури в 1990-х роках був гарно відображений в ряді проектів, таких, як дискусійно-дослідницький проект журналу "Public Culture", заснованого Арджуном Аппадурай.

Необхідно відзначити, що сьогодні на стику соціальної й культурної антропології та історичної антропології формується інтердисциплінарна галузь соціально-історична антропологія, в якій поєднується власне антропологія, соціологія, історія та філософія. Все більше антропологів світу працюють одночасно в цих чотирьох напрямках. Всі найзначніші наукові відкриття нині робляться саме в режимі інтердисциплінарності, а в історичній науці системний підхід до вивчення історичної дійсності є вимогою часу.

Цілком може бути, що дослідницький настрій сьогоденної культурної антропології в США до цього часу відображає тяжіння до тієї міждисциплінарної атмосфери 1980-х – середини 1990-х років, дух якої ще продовжує жити в розрізнених академічних колах та товариствах, будучи свого роду дискурсивним середовищем, в якій антропологія все ще намагається "випробувати"

свої проекти. Міждисциплінарні дискусії або, як їх називає Джордж Маркус [5] "метадискусії" – виникли, як правило, в рамках самої антропології, й найвпливовішими з них виявились ті, що за різних причин були найбільш престижними. Відповідно, такі течії, як структуралізм чи когнітивна антропологія, були важливими з точки зору центру і тому ретельно вивчались в університетах. На сьогодні, центр, якщо такий існує, більше не має подібної координуючої сили.

Концептуалізація історичної антропології та формування її лексики пов'язані з радикальними зрушеннями в сфері пізнання. Цей напрямок чітко відобразив в собі практично всі повороти в історіописанні другої половини ХХ ст. – антропологічний, етнологічний, лінгвістичний, новий історичний, новий соціологічний. Ці зміни стали спонукальними мотивами її становлення, змінення дослідницьких пріоритетів і збагачення методичного арсеналу. Вона перш за все орієнтувалася на той феномен антропології, який, безумовно, активізував весь простір гуманітарного знання.

Говорячи про сприйняття культурної антропології в американському суспільстві в два останні десятиріччя ХХ ст. та на початку ХХІ ст., цікаво звернути увагу на кілька гучних дебатів провідних сучасних антропологів США. Перший приклад – це суперечка між Гананатом Обейзекером та Маршаллом Салінсом в середині 1990-х років. Дебати почались з того, що Г. Обейзекер [7] закинув свої дослідження в Шрі-Ланці й переключився на написання праці, в якій вирішив піддати сумніву висновки М. Салінса [8], провідного спеціаліста з антропології Полінезії, відносно зіткнення експедиції капітана Кука з гавайцями (чи був факт обожнювання Кука гавайцями виразом їх образу мислення чи це був просто європейський міф, тобто репрезентація позиції європейців про "примітивні" суспільства?). Другий приклад – гучні дебати, які мали місце після того, як американський антрополог Девід Столл викрив у недостовірності популярну тоді працю Рігоберти Менчу – гватемальського автора, удостоєного Нобелівської премії миру. Коли в 1987 році його праця "Я, Рігоберта Менчу", про утиски та знищення майя в Гватемалі вийшла англійською мовою, вона отримала величезний резонанс як свідчення порушення прав людини в той час, коли мультикультуралізм як гуманістична ідеологія меншин та етнічних груп почав розповсюджуватись в ліволіберальних колах та політичному дискурсі [6]. Десятиліттями пізніше антрополог Д. Столл, який проводив дослідження в тій місцевості, які описував Р. Менчу, опублікував зібраний ним матеріал, який засвідчував про недостовірність фактичних даних, які наводились в резонансній книзі [9]. Підсумовуючи ці приклади, можемо зробити висновок, що мало місце зіткнення антропологічної репрезентації, яка опиралась на практику "об'єктивної" наукової фіксації матеріалу, над яким проводився науковий метод спостереження, й, так би мовити, саморепрезентація антропологічного "об'єкту", який опирається на іншу (ненаукову) практику осмислення складних життєвих реалій. Ці дебати дають можливість зрозуміти, що антропологія сьогодні вплутана в складну систему взаємовідносин з суспільством.

Ключовою подією в житті американської культурної антропології з початку 1980-х років стало згасання інтересу до принципу побудови антропологічного знання на фундаменті традиційних "зарубіжних етнографічних регіонів", цьому сприяв і той факт, що поступово сучасна культура США ввійшла в ряд важливих об'єктів антропологічного дослідження. Крім того, останнім часом деякими видами спеціалізації по проблемному принципу набули статусу, який можна порівняти з попереднім

регіональним способом спеціалізації в минулому. В даний час антропологію в США до сих пір характеризує велика різноманітність інтересів і принципи регіональної спеціалізації та польової роботи до нині тією чи іншою мають визначальний характер, проте, категоріальний апарат, поняття про включеність будь-якого етнографічного дослідження в більш широкий соціально-політичний контекст умови й способи проведення польових досліджень на практиці зазнали змін найкардинальнішим чином.

Серед тенденцій розвитку антропології останнім часом, вимальовується виразна тенденція руху до суспільно значущої антропології, до антропології, яка була б зрозумілою публіці, до антропології, яка б могла використати багатий фонд накопиченого дослідницького матеріалу з метою просування нашого знання про сучасне, з метою кращого розуміння складності культурно-історичних умов, в яких знаходиться наше власне суспільство й суспільства тих людей, що живуть поряд з нами. Про ці тенденції свідчать ряд публікацій, що з'явилися останнім часом, зокрема праця МакКленсі [4].

Той етап розвитку, який зараз переживає культурна антропологія, можна, ймовірно, назвати екстенсивним: вона "освоює" нові країни, нові теми дослідження. Не скрізь цей напрямок виступає під "власним ім'ям". Для нинішнього етапу характерна наявність цілого ряду "споріднених" напрямків, які можна вважати варіантами антропологічно орієнтованої історії. До них, наприклад, відноситься "нова культурна історія" (new cultural history) в США (Р.Дарнтон, Л.Хант та ін.), італійська "мікроісторія" (отримала останнім часом поширення і в інших країнах) і Alltagsgeschichte в Німеччині, Австрії та Швейцарії.

Підсумовуючи вище сказане, необхідно зазначити, що такий гуманітарний прорив історичної антропології слід оцінювати як позитивне явище. На сьогодні можна констатувати, що провідною тенденцією сучасної світо-

вої історичної науки є її антропологізація, тобто перетворення її з історії соціально-економічних та політичних систем в історію людини.

Антропологія США в поточний період являє собою інституціональну сферу та область знань, яка динамічно розвивається. В останню чверть ХХ ст. позначилася тенденція якщо не віддалення культурної антропології від її традиційної сфери соціальних наук, то принаймні її зближення з гуманітарними галузями знання. Проте, залишається нерозв'язаною проблема консервативного крила науковців антропологів, які прагнуть зберегти традиційну структуру антропології та небажання залишити в минулому міф про антропологію, як про "велику" науку, яка суперничає з природничими науками. В той самий час, антропологічні дослідження почали привертати до себе увагу в достатньо нетрадиційних сферах: в корпоративній сфері, в маркетингових та рекламних кампаніях, в органах, які займаються розробкою соціальних програм.

1. Антропологические традиции: стили, стереотипы, парадигмы: Сб. статей / Ред. и сост. А.Л. Елфимов. – М.: Новое литературное обозрение, 2012. – С.48-67.
2. Haviland W.A., Prins H.E.L., Walrath D., McBride B. Cultural Anthropology: The Human Challenge, 12th Edition / William A. Haviland, Harald E. L. Prins, Dana Walrath, Bunny McBride. – Wadsworth Publishing, 2008. – P.3.
3. Kottak C. P. Anthropology: The exploration of human diversity / C. P. Kottak. -N.Y.: McGraw-Hill, 1994. – P.2.
4. MacClancy J. Exotic No More: Anthropology on the Front Lines / Jeremy MacClancy. – University of Chicago Press, 2002. – 449 pp.
5. Marcus George E. Critical Anthropology Now: Unexpected Contexts, Shifting Constituencies, Changing Agendas / George E. Marcus. – School of American Research Press, 1999. – 440 pp.
6. Menchu R. An Indian Woman in Guatemala / Rigoberta Menchu. – Verso, 1984 – 251 pp.
7. Obeyesekere G. The Apotheosis of Captain Cook: European Mythmaking in the Pacific / Gananath Obeyesekere. – Princeton University Press, 1997. – P.138-144.
8. Sahlins M. What 'Natives' Think: About Captain Cook, For Example / Marshall Sahlins. – Chicago Press, 1995. – P. 264-281.
9. Stoll D. Rigoberta Menchu And The Story Of All Poor Guatemalans / David Stoll. – Westview Press, 2007. – 384 pp.

Надійшла до редколегії 10.04.12

Р. Загорулько, асп.

ГАЗЕТИ КИЄВА 1905–1914 РР. ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВ "ПРОСВІТА" В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена з'ясуванню інформативного потенціалу газетної періодики Києва 1905–1914 рр. для дослідження діяльності товариств "Просвіта" в Наддніпрянській Україні.

This article focuses on determination of Kyiv newspapers' information potential for investigation of "Prosvita" companies' activity in Naddnipryanska Ukraine.

В роки Першої російської революції в Україні відбулося зародження та значне поширення нової, до цього часу невідомої у Російській імперії, форми культурно-просвітницького руху. Мова йде про діяльність українських товариств "Просвіта". Передумови для їх утворення були закладені Маніфестом 17 жовтня 1905 р. "Закон про товариства і спілки", який було прийнято у березні 1906 р., дозволив українській інтелігенції відкривати ці організації з метою проведення культурно-просвітницької роботи серед місцевого українського населення. Перші "Просвіти" виникли в Одесі та Катеринославі вже наприкінці 1905 р. У 1906 р. "Просвіти" було засновано у Києві, Кам'янці-Подільському, Чернігові та інших великих українських містах. Їхні відділення відкривалися у навколишніх селах та містечках. Всього у Наддніпрянській Україні в роки революції діяло 9 "Просвіт" та 30 їхніх філій. Хоча кожна з "Просвіт" існувала як самостійне товариство, згідно із власним уставом, але програми їхні були практично однаковими – сприяти просвіті українського народу, розвивати його культуру на рідній мові шляхом організації бібліотек, чита-

лень, книжної торгівлі, курсів, самостійних кружків, виданням науково-популярної літератури і т. ін. [11, с. 34].

У новітній українській історіографії, представлений працями Л. Євселевського [2], Ж. Ковби [13], О. Коновця [14], О. Лисенка [15] та багатьох інших науковців, діяльність "Просвіт" досліджена доволі ґрунтовно. Проте, практично всі дослідники зосереджувалися на аналізі архівних документів, майже зовсім обходячи своєю увагою таке важливе історичне джерело як газетна періодика.

Зважаючи на це, ми вирішили виправити цей прикрий факт у нашому дослідженні, метою якого є з'ясування інформативного потенціалу газет Києва 1905–1914 рр. для вивчення діяльності товариств "Просвіта" в Наддніпрянській Україні. Для досягнення цієї мети ми поставили перед собою наступні завдання: проаналізувати зміст газет Києва за 1905–1914 рр. на предмет наявності публікацій, які тією чи іншою мірою стосуються питання, яке нас цікавить, виявити їх жанрову специфіку та тематичне спрямування.

"Просвіти" були важливими позапартійними легальними осередками, навколо яких гуртувалися представники місцевої інтелігенції, яким не була байдужа доля

© Загорулько Р., 2012